

*Т.А. Говорушко, д.е.н.,
завідувач кафедри фінансів
Національного університету харчових технологій*

*Говорушко Т.А., д.э.н., профессор,
заведующий кафедрой финансов
Национального университета пищевых технологий*

*Govorushko T.A, Doctor of Economic Sciences, professor,
Head of Finance National University of Food Technologies*

Концепція фінансового забезпечення малих промислових підприємств
Концепция финансового обеспечения малых промышленных предприятий
Conception of the financial providing of small industrial enterprises

Розглянуто проблему фінансового забезпечення малих промислових підприємств. Запропоновано концепцію, що дозволить посилити роль самофінансування і кредитного фінансування, як основи фінансового забезпечення малих промислових підприємств.

Ключові слова. Концепція, фінансове забезпечення, мале підприємство, фінансові ресурси.

Рассмотрена проблема финансового обеспечения малых промышленных предприятий. Предложена концепция, которая позволит усилить роль самофинансирования и кредитного финансирования, как основы финансового обеспечения малых промышленных предприятий.

Ключевые слова. Концепция, финансовое обеспечение, малое предприятие, финансовые ресурсы.

The problem of the financial providing of small industrial enterprises is considered. Conception which will allow to strengthen the role of self-finance and credit financing is offered, as bases of the financial providing of small industrial enterprises.

Keywords. Conception, financial providing, small enterprise, financial resources.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Нині як перед підприємцями-початківцями, так і перед досвідченими бізнесменами постає одна і та ж проблема: де взяти капітал для започаткування чи розширення бізнесу? В практичному аспекті ця проблема є дуже актуальною. Варто зауважити, що достатня кількість відомих науковців висловили не одну думку і пропозицію щодо її вирішення. Доцільно згадати таких науковців, як З.С. Варналій, В.Н. Парсяк, В.К. Збарський та

інші. Проте практика є суворою. Так, заходи Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні протягом останніх років фінансуються лише на 1,8 млн. гривень. Рівень податкового навантаження на суб'єкти господарювання в Україні залишається одним із найвищих у світі. Незважаючи на постійно декларований пріоритет здійснення заходів фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малих підприємств, їхня потреба у дешевих кредитних ресурсах досі залишається незадоволеною. Підприємці стикаються із бюрократичними перепонами при отриманні кредитів, у зв'язку з відсутністю надійної кредитної історії та матеріальної застави для забезпечення повернення отриманих коштів, невмінням розробити необхідну документацію, у тому числі техніко-економічне обґрунтування проекту, бізнес-плану тощо. Таким чином складається „зачароване коло”, з якого малим підприємствам досить складно вибратися.

Всі вище наведені аргументи підкреслюють необхідність розробки концепції фінансового забезпечення малих промислових підприємств, основою якої є самофінансування і кредитне фінансування, що і є **метою статті**.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити завдання, що стосуються виявлення сутності фінансового механізму як теоретичної категорії і його складників. В процесі роботи використовувались діалектичний і абстрактно – логічний методи наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий механізм – це складне фінансове явище, що формується на різних рівнях соціально-економічної організації суспільства. На більш високому рівні фінансовий механізм є системою фінансових відносин, які виникають на стадії формування, розподілу і перерозподілу ВВП з приводу створення, акумуляції і використання фінансових ресурсів.

На менш високому рівні фінансовий механізм є системою нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини. Елементами фінансового механізму потрібно визнати фінансові відносини, фінансові важелі, що приводяться в дію відповідними фінансовими методами, фінансові інструменти, правове, нормативне та інформаційне забезпечення.

Механізм фінансового забезпечення малих промислових підприємств можна трактувати як сукупність методів, важелів, інструментів й форм прояву, створення і використання фінансових ресурсів, за допомогою яких забезпечуються процеси ефективного розвитку малих підприємств.

Залежно від джерел фінансування виділимо три основні групи джерел фінансових ресурсів: власні (частина чистого прибутку, що спрямовується на

виробничий розвиток, амортизаційні відрахування, страхове відшкодування збитків, викликаних втратою майна, реінвестована шляхом продажу частина основних фондів); позичкові (довгострокові кредити банків та інших кредитних структур; емісія облігацій компанії, цільовий державний кредит, податковий інвестиційний кредит тощо); залучені (емісія акцій, інвестиційних сертифікатів, внесок сторонніх інвесторів у статутний фонд, безоплатно надані державними й комерційними структурами кошти) [2,с.134].

Кожен вид фінансових ресурсів має свої особливості, переваги і недоліки, що певним чином впливають на процес функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. У різні моменти часу, у силу різних обставин величина кожного джерела фінансування і його частка в загальному обсязі фінансових ресурсів різні.

Розгорнута характеристика методів фінансування з виділенням переваг і недоліків наведена у табл.1.

Усі методи фінансування відрізняються ступенем ризику їх використання. Кожен метод фінансування має свої переваги і недоліки. І вибір того чи іншого методу є справою власника.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів фінансування [3]

Назва методу	Переваги	Недоліки
Самофінансування	Простота і доступність, збереження управління в руках первинних засновників, відсутність необхідності виплати відсотків	Обмежений обсяг залучення, обмежений зовнішній контроль за ефективністю діяльності
Акціонування	Можливість додаткового залучення капіталу; невиплата дивідендів у випадку фінансових ускладнень	Розпорошення управління компанією серед акціонерів; необхідність сплати податку на дивіденди;
Кредитне фінансування	Збільшення потоку використовуваних фінансових ресурсів; зовнішній контроль за ефективністю діяльності; зростання виробничого потенціалу	Складність залучення і оформлення; вимагає сплати позичкового відсотка; ризик невиплати відсотків і банкрутства
Емісія облігацій і випуск у обіг довгострокових зобов'язань	Збереження управління підприємством; можливість довгострокового погашення; викуп більш дешевими грошима (вплив інфляції)	Ризик непогашення заборгованості та банкрутства; обмежений обсяг залучення
Змішане фінансування	Можливість ефективного комбінування відповідно до форм і видів інвестування, стадій життєвого циклу та вимог стратегії розвитку, що	Складність розрахунку прибутковості капіталу та визначення оптимальної структури капіталу

	реалізується	
Кредитування на основі лізингових угод	Користування майном без відволікання фінансових ресурсів з обігу; зниження прибутку як об'єкта оподаткування;	Необхідність сплати більш високого позичкового відсотка порівняно з банківським кредитом
Комерційне кредитування	Легкість та мінімальна вартість залучення; відсутність вимог щодо забезпечення	Обмеженість обсягу залучення короткостроковість;
Іпотечне кредитування	Сприятливі відсоткові ставки; доступність; довгостроковий графік платежів; мінімум фінансових втрат	Юридичне відчуження заставленої власності; високий ризик не викупу застави і її втрати
Емісія комерційних паперів	Відсоткова ставка нижче банківської	Необхідність високої довіри та забезпечення кредиторів

. З метою з удосконаленням якості структурних складових фінансового механізму малих підприємств звернемо увагу на аспект єдності джерел і методів фінансування і сформулюємо своє концептуальне бачення на фінансове забезпечення малих підприємств (рис. 1).

Рис. 1 Концептуальна модель фінансового забезпечення малих промислових підприємств

Для малих промислових підприємств, найбільш доступним є використання власних джерел фінансових ресурсів і такий метод, як самофінансування за рахунок чистого прибутку підприємства, амортизації, що є джерелом відновлення основних фондів підприємства, прихованого фінансування.

На сьогодні існує невисокий рівень рентабельності вітчизняних малих підприємств, а в деяких випадках і збитковість, що негативно впливає на величину власного капіталу. Відомо, що сума непокритого збитку вираховується при визначенні підсумку власного капіталу. В той же час власний капітал є основою для започаткування і продовження власної справи. Він є одним із найістотніших та найважливіших показників і виконує різні функції.

Тому ефективно управління прибутком та амортизаційними відрахуваннями на малому підприємстві будь – якого виду економічної діяльності є запорукою досягнення ним стратегічних і поточних цілей

Чистий прибуток підприємства будь-яких розмірів є важливим результативним показником діяльності і формується під впливом багатьох факторів, які необхідно враховувати та по можливості впливати на їх розвиток у поточній діяльності. Для збільшення розміру чистого прибутку малим підприємствам доцільно розробляти заходи по збільшенню виручки від реалізації продукції і заходи по скороченню витрат на виробництво та реалізацію продукції.

До заходів, пов'язаних з формуванням доходів та здійсненням витрат на виробництво та реалізацію продукції, можна віднести: оцінку та прогнозування кон'юнктури ринку продукції, що виготовляє підприємство; використання сприятливої кон'юнктури даного ринку в окремих його сегментах; підвищення рівня ділових зв'язків з партнерами; розробка системи управління витратами; доведення розроблених заходів до відповідальних та контроль за їх виконанням та ін.

Для підвищення ефективності управління амортизаційними відрахуваннями на рівні малого підприємства необхідно розробляти і реалізувати амортизаційну політику. Вона являє собою складову частину загальної політики формування власних фінансових ресурсів і полягає в управлінні амортизаційними відрахуваннями від використовуваних власних основних засобів і нематеріальних активів з метою їхнього реінвестування у виробничу діяльність.

Амортизаційна політика базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань. Існуюча амортизаційна політика не сприяє, а, навпаки, протидіє накопиченню інвестиційних ресурсів. Амортизаційні

відрахування підприємства використовуються переважно для підтримки поточного фінансового стану.

Разом з тим, кожне мале підприємство має можливість індивідуалізувати свою амортизаційну політику, з огляду на конкретні умови, що визначають її параметри. Обґрунтоване впровадження на підприємствах зазначених заходів матиме позитивний ефект на збільшення розміру чистого прибутку підприємства, підвищення ефективності управління амортизаційними відрахуваннями і розширення можливостей малих підприємств щодо самоокупності і самофінансування.

Варто ще раз додатково зауважити, що власний капітал характеризується простотою залучення. Справа в тім, що рішення, пов'язані зі збільшенням частки власного капіталу у структурі капіталу приймаються власником малого підприємства одноосібно без необхідності отримання згоди інших суб'єктів господарювання, високою віддачею за критерієм норми прибутку на вкладений капітал. Оскільки у цьому випадку не потрібна виплата позикового відсотка. Знижується також ризик небезпеки фінансової нестійкості і банкрутства підприємства.

Одночасно у використанні власного капіталу є ряд недоліків. Зокрема, обмежений обсяг залучення, а, відповідно, і менші можливості істотного розширення підприємницької діяльності при сприятливій кон'юктурі ринку; невикористана потенційна можливість приросту рентабельності власного капіталу шляхом залучення ресурсів позикового капіталу.

У свою чергу, позиковому і залученому капіталам властиві такі позитивні особливості: збільшення фінансового потенціалу малого підприємства; можливість збільшення приросту рентабельності власного капіталу за рахунок забезпечення розширеного відтворення. Одночасно у використанні позикового і залученого капіталів мають місце негативні сторони: складність залучення засобів, оскільки це залежить від рішення кредиторів, які при будь-яких незадовільних обставинах взагалі можуть відмовити підприємству в таких засобах: необхідність надання відповідних гарантій або застави; зниження норми прибутку активів тощо.

Мале підприємство, яке вміло використовує позиковий і залучений капітал (нарівні з власним) має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку і можливість приросту рентабельності власного капіталу, але й може втратити свою фінансову стійкість.

З точки зору забезпечення малих промислових підприємств позиковим капіталом варто ще раз звергнути увагу на світовий досвід в частині залучення переваг гарантійного кредитування.

На жаль, в Україні не вдалося налагодити роботу кредитно-гарантійної установи (далі КГУ), створеної Указом Президента України № 246\99 від 20 вересня 1999 року „Про створення кредитно-гарантійної установи з підтримки малого та середнього підприємництва” [2].

Серед основних завдань, що висувались перед КГУ були надання кредитів (у тому числі й мікропозик) суб'єктам господарської діяльності переважно виробничої сфери, а також консультаційних та інших послуг. Крім того КГУ мала виступати гарантом повернення кредитів, що планувались надаватись українськими та іноземними банками, іноземними інвесторами, спеціалізованими фондами для реалізації програм та проектів у сфері малого бізнесу. У складі засновників КГУ від імені держави виступав Український фонд підтримки підприємництва, а також ще 38 організацій. Це банки, підприємства, іноземні компанії. Повний статутний фонд КГУ становив 201 млн. грн., частка держави - 50 млн. грн. Отже, КГУ створювалась як недержавна структура, що повинна була виконувати як кредитні, так і гарантійні операції.

Діяльність ЗАО „Кредитна гарантійна установа” з точки зору реалізації гарантійних механізмів повернення кредитних ресурсів мала б забезпечити поштовх до збільшення вкладень кредитно-фінансових структур у виробництво саме у сфері малого бізнесу. Проте Президент України скасував свій указ від 20.09.99 р. „Про створення кредитно-гарантійної установи з підтримки малого та середнього бізнесу” у зв'язку з неефективністю її діяльності та систематичним невиконанням нею статутних завдань.

На наш погляд, необхідність формування системи гарантій не втратила своєї актуальності по сьогодні і зумовлена рядом причин, які повністю віддзеркалюють ситуацію, що склалась. На жаль, малі підприємства в переважній своїй більшості не володіють суттєвим майном та ресурсами, що можуть розглядатися як предмет застави. Банки віддають перевагу кредитуванню великих підприємств. Ця група позичальників є більш дешевою в обслуговуванні порівняно з кредитуванням (мікрокредитуванням) малого бізнесу.

Умовно кредитування через КГУ можна поділити на пряме гарантування і гарантування через гарантійні фонди.

Пряме гарантування передбачає надання гарантій та поручительств за суб'єктів підприємництва перед комерційними банками та інвесторами за рахунок власного капіталу та за рахунок власних активів.

Другим напрямком системи гарантування є створення гарантійного фонду. Активи гарантійного фонду можуть формуватись як споживачами фінансових ресурсів (клієнтами гаранта), так і утримувачами гарантій – замовниками виробничих програм, банками, інвесторами тощо.

Отримати фінансування під забезпечення активами гарантійного фонду можуть як учасники гарантійного фонду, так і сторонні компанії. Умовою надання стороннім компаніям засобів на реалізацію того чи іншого проекту може бути як класичне забезпечення виконанням зобов'язань, так і закріплення певної частки (не менше 51% статутного капіталу) у власності гаранта на весь термін фінансування. Така практика, з однієї сторони, посилить контроль за витрачанням позичених коштів, а з іншої – дасть змогу гарантові впливати на виконання проекту у випадку загрози його невиконання.

Таким чином гарантійна установа виконує функції управління активами гарантійного фонду; розподілу фінансових ресурсів; гарантування зобов'язань позичальників перед кредиторами; „оптового” покупці фінансових ресурсів на фінансовому ринку.

Висновки. Наведена концепція фінансового забезпечення малих підприємств у сфері основного виробництва базується на посиленні ролі самофінансування і використання переваг кредитного фінансування з метою максимізації рентабельності власного капіталу малого підприємства. Відкрити шлях до кредитного фінансування дозволить національна система гарантій. Результатом можна вважати відродження внутрішнього виробництва за рахунок використання переваг малих промислових підприємств.

Література

1. Говорушко Т.А. Малий бізнес.: Навч. посіб. / Т.А. Говорушко, О.І. Тимченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 194 с.
2. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – С. 134.
3. Стратегічне управління організаційними перетвореннями на промислових підприємствах / В.С. Пономаренко, А.М. Золотарьов, О.М. Ястремська та ін.; Ред. В.С. Пономаренко. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 452 с.
4. Указ Президента України „Про концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності” № 816/2007 від 3.09.2007 р.

